

مبانی نظری و برنامه‌ی درسی تربیت اخلاقی

تألیف:

دکتر بابک شمشیری

عضو هیئت علمی دانشگاه شیراز

سرشناسه: شمشیری، بابک، ۱۳۴۷-

عنوان و نام پدیدآور: مبانی نظری و برنامه درسی تربیت اخلاقی/ تالیف بابک شمشیری.

مشخصات نشر: شیراز: بازتاب فرهنگ، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۲۲۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۶۸-۰۴-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Babak Shamshiri. Moral education: Theoretical foundations and curriculum

موضوع: اخلاق اسلامی

رده بندی کلاسیک: ۲۴۷٫۶۵

رده بندی دیوید: ۲۹۷/۶۱

شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۱۰۰۶۶

شیراز- شهر دربار- پستال-سارگاد- خیابان پارس

تلفن: ۰۷۱۳۶۴۴۸۵۸۷-۰۷۱۳۶۴۴-۰۹۱۷-۰۷۱۳۶۴۴۸۴۸۶

مبانی نظری و برنامه درسی تربیت اخلاقی

دکتر بابک شمشیری

ویراستار: دکتر فرحناز میراولیایی / نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد/ صفحه آرا: خانم اطلس دهقانی

طراح جلد و ناظر فنی: مهندس علی رستگار

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مجتمع چاپ دنیا

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۰.....	مقدمه
۱۴.....	فصل اول: بانی فلسفی تربیت اخلاقی در غرب.....
۱۴.....	فلسفه اخلاق در یونان باستان.....
۱۴.....	۱- فلسفه اخلاق سقراط (۴۷۰-۳۹۹ پیش از میلاد).....
۱۶.....	۲- فلسفه اخلاق افلاطون (۴۲۷-۳۴۷ پیش از میلاد).....
۱۹.....	۳- فلسفه اخلاقی ارسطو (۳۴۰-۳۲۲ پیش از میلاد).....
۲۱.....	فلسفه اخلاق اسکندرانی (ایرانی باستان).....
۲۲.....	۱- فلسفه اخلاقی کلیان یسوعیان.....
۲۴.....	۲- اپیکور و نظریه لذت‌گرایی.....
۲۶.....	۳- رواقیان.....
۲۸.....	فلسفه اخلاق در قرون وسطی.....
۳۰.....	فلسفه اخلاق در عصر رنسانس یا نوزائی.....
۳۱.....	۱- دیدگاه اخلاقی اسپینوزا (۱۶۷۷-۱۶۳۲ میلادی).....
۳۳.....	۲- فلسفه اخلاق کانت (۱۷۲۴-۱۸۰۴ میلادی).....
۳۶.....	۳- نظریه سودگروی جرمی بنتام و جان استوارت میل.....
۳۸.....	۴- فلسفه اخلاقی فیخته (۱۸۱۴-۱۷۶۲ میلادی).....
۴۰.....	۵- دیدگاه اخلاقی ماکس شلر (۱۹۲۸-۱۸۷۴ میلادی).....
۴۳.....	فلسفه اخلاق در دوره‌ی معاصر.....
۴۳.....	۱- فلسفه تحلیلی زبان و اخلاق.....
۴۵.....	۲- رویکرد انسان‌گرایی به اخلاق.....
۴۷.....	۳- رویکرد اخلاق عمل‌گرایی.....
۴۸.....	۴- فلسفه عمل‌گرایی نوین و اخلاق.....
۴۹.....	۵- اخلاق فمینیستی.....

فصل دوم: مبانی فلسفی تربیت اخلاقی در جهان اسلام..... ۵۳

- دیدگاه اخلاقی متقدمین..... ۵۳
- ۱- دیدگاه اخلاقی جاحظ (۲۰۰-۱۶۰ هجری قمری)..... ۵۳
- ۲- دیدگاه اخلاقی ابوبکر محمد بن زکریای رازی (۳۱۳-۲۵۱ هجری قمری)..... ۵۴
- ۳- دیدگاه اخلاقی فارابی (۳۳۹-۲۶۰ هجری قمری)..... ۵۶
- ۴- دیدگاه اخلاقی ابن مسکویه (۴۲۱-۳۲۵ هجری قمری)..... ۵۸
- ۵- دیدگاه اخلاقی ابن سینا (۴۲۸-۳۷۰ هجری قمری)..... ۶۲
- ۶- دیدگاه اخلاقی امام محمد غزالی (۵۰۵-۴۵۰ هجری قمری)..... ۶۳
- ۷- دیدگاه اخلاقی شیخ اشراق (۵۸۷-۵۴۹ هجری قمری)..... ۶۴
- ۸- دیدگاه اخلاقی ابن عربی (۶۳۸-۵۶۰ هجری قمری)..... ۶۵
- ۹- دیدگاه اخلاقی خواجه نصیرالدین طوسی (۶۷۳-۵۹۷ هجری قمری)..... ۶۷
- ۱۰- دیدگاه اخلاقی ملا هدی نراقی (۱۲۰۹-۱۱۲۸ هجری قمری)..... ۷۰
- ۱۱- دیدگاه اخلاقی ملا احمد نراقی (۱۲۴۵-۱۱۸۵ هجری قمری)..... ۷۳
- دیدگاه اخلاقی متأخرین و معاصرین..... ۷۴
- ۱- دیدگاه اخلاقی آیت الله مرتضی مطهری (۱۳۵۱-۱۲۹۸ هجری خورشیدی)..... ۷۴
- ۲- دیدگاه اخلاقی آیت الله جعفر سبحانی (۱۳۸۱-۱۳۰۱ هجری خورشیدی)..... ۷۵
- ۳- دیدگاه اخلاقی آیت الله محمدتقی مصباح یزدی (۱۳۱۳-۱۱۱۳ هجری خورشیدی)..... ۷۶
- ۴- دیدگاه اخلاقی آیت الله عبدالله جوادی آملی (۱۳۱۲-۱۱۱۲ هجری خورشیدی)..... ۷۹
- ۵- دیدگاه اخلاقی آیت الله حسین مظاهری (۱۳۱۲-۱۱۱۲ هجری خورشیدی)..... ۸۰
- ۶- دیدگاه اخلاقی دکتر سید حسین نصر (۱۳۱۲-۱۱۱۲ هجری خورشیدی)..... ۸۲
- ۷- دیدگاه اخلاقی دکتر عبدالکریم سروش (۱۳۲۴-۱۱۲۴ هجری خورشیدی)..... ۸۳
- ۸- دیدگاه اخلاقی دکتر ابوالقاسم فنائی (۱۳۳۸-۱۱۳۸ هجری خورشیدی)..... ۸۶
- ۹- دیدگاه اخلاقی مصطفی ملکیان (۱۳۳۵-۱۱۳۵ هجری خورشیدی)..... ۸۸

فصل سوم: مبانی روان شناختی تربیت اخلاقی..... ۹۰

- نظریه های کلاسیک..... ۹۰
- ۱- اخلاق از منظر نظریه روان تحلیل گری فروید..... ۹۰
- ۲- نظریه ی آلفرد آدلر در باب انسان و رهاوردهای آن در حوزه ی اخلاق..... ۹۲
- ۳- نظریه ی رشد اخلاقی ژان پیاژه..... ۹۵

الف- شهروندی و مدنیت.....	۱۳۴
ب- آزادی.....	۱۳۵
ج- اعتماد ورزی، امیدواری و مشارکت.....	۱۳۷
د- صلح، دوستی، رواداری و خشونت پرهیزی.....	۱۳۷
هـ- گفت و گو مندی به مثابه‌ی فضیلت اخلاقی.....	۱۳۸
و- حفظ محیط زیست.....	۱۴۰

فصل پنجم: مبانی دینی تربیت اخلاقی..... ۱۴۲

آموزه‌های اخلاقی هندوئیسم.....	۱۴۲
آیین بودائیسم و اخلاق.....	۱۴۴
اخلاق در آیین جاییسم.....	۱۴۵
اخلاق در آیین کنفوسیوس.....	۱۴۷
دین زرتشت و اخلاق.....	۱۵۵
اخلاق در دین یهود.....	۱۵۲
مسیحیت و اخلاق.....	۱۵۳
اخلاق در دین اسلام.....	۱۵۵
جمع‌بندی.....	۱۶۰

فصل ششم: الگوی برنامه‌ی درسی تربیت اخلاقی..... ۱۶۱

تربیت اخلاقی عرفانی.....	۱۶۲
ترکیب و تلفیق مبانی فلسفی، روان‌شناختی و اجتماعی.....	۱۶۵
رابطه‌ی اخلاق و دین.....	۱۶۶
رابطه‌ی عقل نظری و عقل عملی در قلمرو اخلاق و تربیت اخلاقی.....	۱۶۸
نقش شخصیت و ویژگی‌های روان‌شناختی در تربیت اخلاقی.....	۱۷۰
نقش اختیار و انتخاب در اخلاق.....	۱۷۴
رویکردهای تربیت اخلاقی.....	۱۷۶
۱- رویکرد همسانی (توافق ذهنی)- الگوی ذهنی اخلاق.....	۱۷۶
۲- رویکرد پیام‌دگرایی: الگوی عینی اخلاق.....	۱۷۷
۳- رویکرد اخلاقی مبتنی بر «مراقبت و غمخواری»: کارکرد مسئولیت اخلاقی.....	۱۷۷
رویکرد تربیت اخلاقی مختار (پیشنهادی).....	۱۷۹
تعریف تربیت اخلاقی.....	۱۸۳

۱۸۶	اهداف تربیت اخلاقی.....
۱۸۷	الف- شناخت و آگاهی.....
۱۸۷	ب- پرورش تفکر اخلاقی.....
۱۸۸	ج- شکل‌گیری شخصیت و هویت اخلاقی.....
۱۸۸	د- تربیت اجتماعی اخلاقی.....
۱۸۹	اصول تربیت اخلاقی.....
۱۸۹	الف- اصل تدریجی بودن تربیت اخلاقی.....
۱۹۰	ب- اصل تقدم تزکیه بر تعلیم.....
۱۹۰	ج- اصل وحدت هدف، محتوا و روش.....
۱۹۱	د- اصل عام و رابطه.....
۱۹۱	هـ- اصل تقدم باطن بر ظاهر.....
۱۹۱	و- اصل محبت.....
۱۹۲	محتوای برنامه‌ی درسی تربیت اخلاقی.....
۱۹۷	روش‌های یادگیری- یاددهی.....
۱۹۸	الف- روش حل مسئله.....
۱۹۸	ب- یادگیری در حین عمل.....
۱۹۸	ج- قصه‌گویی و قصه‌خوانی.....
۱۹۹	د- مشاوره‌های روان‌شناختی اخلاقی.....
۱۹۹	هـ- بازی.....
۲۰۰	و- گفت‌وگو.....
۲۰۱	ز- روش الگویی.....
۲۰۲	ح- گردشگری و فعالیت‌های اردویی گروهی.....
۲۰۳	ط- روش ایفای نقش.....
۲۰۳	شیوه‌های ارزشیابی در برنامه‌ی درسی تربیت اخلاقی.....
۲۰۴	جو و ساختار سازمانی متناسب با تربیت اخلاقی.....
۲۰۶	نقش مربی پرورش‌یافته برای تربیت اخلاقی.....
۲۰۸	نقش مربی در فرآیند تربیت اخلاقی.....
۲۰۹	منابع.....
۲۱۹	Abstract.....

مقدمه

قلمرو اتلاق و به تبع آن تربیت اخلاقی، از جمله مهم‌ترین، اصلی‌ترین و به‌نوعی دشوارترین قلمروهای تعلیم و تربیت به حساب می‌آید. هرگونه بحث در باب تربیت اخلاقی یا از جنبه‌ی نظری است یا از جنبه‌ی عملی. جنبه‌ی نظری، یعنی پرداختن به نظریه‌ها، آراء، دیدگاه‌های مرتبط با موضوع‌های اخلاقی و جنبه‌ی عملی یعنی، پرداختن به راهب‌ها و راهکارهای پیاده‌سازی نظریه‌ها و دیدگاه‌های نظری. به تعبیر دیگر، جنبه‌ی عملی دلالت بر چگونگی محقق شدن دیدگاه‌ها و نظریه‌ها دارد. درحالی که حوزه‌ی نظری به بحث مرتبط با چیستی اخلاق مربوط می‌گردد. به این ترتیب در بحث تربیت اخلاقی همچون دیگر قلمروهای تعلیم و تربیت، هم توجه به حیطه‌ی نظر و هم پرداختن به حیطه‌ی عمل اهمیت دارد.

در چارچوب نظام تعلیم و تربیت، حیطه‌ی عمل با علم‌وی برنامه‌ی درسی گره خورده است. به عبارت دیگر، هر زمان که از موضوعی در تربیت اخلاقی در عمل بحث می‌کنیم، خواه ناخواه بایستی آن را به برنامه‌ی درسی ویژه‌ی تربیت اخلاقی پیوند بزنیم. برای برنامه‌ی درسی، تعاریف مختلفی ارائه شده است. به تعبیر تقی پورظهیر (۱۳۸۵)، برنامه‌ی درسی، همان برنامه‌ی آموزشی پیشنهادی است که بیانگر کشاندن یادگیرنده به سویی است که برای رشد وی ترجیح داده شده و تکیه بر نظام ارزش‌ها دارد. به دیگر سخن، برنامه‌ی درسی، وسیله‌ای برای رسیدن به آرمان‌ها، تحقق هدف‌ها و انجام دادن مقاصد تربیتی است.